

SADRŽAJ

PREDGOVOR	9
UVOD – SAVREMENO SOPSTVO I NJEGOVE NELAGODNOSTI	13
POJMOVI I METODI „FUKOOVSKIH ISTRAŽIVANJA“ – IZGRADNJA TEORIJSKOG OKVIRA	19
NEOLIBERALNA EPOHA – KULTURNE PROMENE I SUBJEKTIVNOST POSLE NEOLIBERALNOG ZAOKRETA....	57
IZMEĐU KULTURE I SOPSTVA – TEORIJA I ISTORIJA „PRIRUČNIKA ZA SAMOPOMOĆ“	76
NA PUTU KA ANALIZI – RAZVOJ TEORIJSKO- -INTERPRETATIVNE MATRICE	90
REZULTATI ANALIZE – MAPIRANJE DISKURSA PRIRUČNIKA ZA SAMOPOMOĆ	95
„Moraš da odrasteš“ – <i>Nužni gubici</i> Džudit Viorst	96
Spiritualni priručnici za samopomoć u zenitu neoliberalne epohe	113
Tehnologije prekarne sopstva – priručnici za samopomoć posle ekonomske krize	150
Maskulini subjekt neodisciplinarnosti u <i>12 pravila za život</i> Džordana Pitersona	180

OD PSIHOCENTRIČNE BIOPOLITIKE DO EKONOMIJE NEOLIBERALNOG MORALA	213
O MOGUĆNOSTIMA OTPORA – OD NEOLIBERALNE KONTROVERZE DO KRITIKE KAO IZGRADNJE „RATNE MAŠINERIJE“	222
ISTRAŽIVANJE PRIRUČNIKA ZA SAMOPOMOĆ KAO PROZOR U NEOLIBERALNU KULTURU – POVRATAK NA POČETAK	237
BIBLIOGRAFIJA.....	239
Internet izvori.....	264
PRILOG.....	266

PREDGOVOR

Savremene akademske konvencije nalažu da monografije poput ove počnu izlaganjem lične motivacije za izbor predmeta istraživanja, ali takođe i ličnih ideoloških, kulturnih i teorijskih pristrasnosti. Takve konvencije donekle dospevaju u koliziju s teorijskim postavkama našeg istraživanja. Naime, Mišel Fuko, koji je izvršio najveći uticaj na naš rad, praksu pisanja video je kao težnju ka brisanju figure autora. Pisanje je za njega predstavljalo pokušaj bega od ideje autora kao pojedinca koji svesnom intencijom kreira određen tekst. Ipak, i pored fukoovskog okvira na koji se oslanjamo, odlučili smo da čitaocima damo određen uvid u životni kontekst autora koji je doveo do izbora priručnika za samopomoć kao predmeta istraživanja. Razlog za tu odluku je nesvakidašnjost naše teme, ona je, naime, skoro u potpunosti zanemarena i u domaćim i u regionalnim društvenim naukama. Stoga će čitaoci, usled nedostatka tradicije vezane za istraživanje priručnika za samopomoć i sličnih fenomena, nesumnjivo postaviti pitanje: Šta je autora motivisalo na izbor baš ovog predmeta istraživanja?

S obzirom na to da sam pripadnik generacije „kasnih milenijalaca“, rođenih početkom devedesetih godina prošlog veka, tinejdžerski period mog života bio je obeležen kako posledicama ekonomske krize 2008. godine tako i nezaustavljivom progresijom neoliberalizacije institucija u Srbiji. Stoga mogu reći da sam pripadnik generacije koja je u neposrednom iskustvu doživela krah onih snova i nadanja koji su vodili generacije mojih roditelja u borbi za političke promene tokom devedesetih. Snovi o boljem životu koji je trebao da otpočne dolaskom famoznog „šestog oktobra“ za pripadnike moje generacije

doveli su do života u društvu koje kao svoj imperativ postavlja individualističko „oslanjanje na sopstvene snage“, usled čega je naš životni kontekst prožet permanentnim doživljajem nesigurnosti i nezvesnosti.

Čitaoci će primetiti da sam istraživanje priručnika za samopomoć iskoristio kao svojevrstan prozor kroz koji sam težio da ispitam konstrukciju subjektivnosti u neoliberalizovanom životnom kontekstu. Atomizaciju koju uvođenje neoliberalnih politika ima za svoju posledicu prati bujanje različitih vrsta kulturnog alata, kroz koje pojedinci pokušavaju da regulišu svoju subjektivnost i prilagode se takvom životnom kontekstu. Upravo je dakle neposredno iskustvo života u neoliberalizovanom srpskom društvu probudilo moje interesovanje za kulturne fenomene koji prate proces neoliberalizacije, kao i za položaj pojedinca u tako uređenom životnom kontekstu.

Monografija koja se nalazi pred vama produkt je nastavka projekta započetog radom na doktorskoj disertaciji pod naslovom *Samopomoć kao tehnologija sopstva: Analiza diskursa savremenih priručnika za samopomoć*,¹ koja je odbranjena na Odeljenju za sociologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Ta disertacija je napisana pod mentorstvom profesorske Ivane Spasić, kojoj ovom prilikom zahvaljujem na svoj podršci i brižnom mentorskom radu. Zahvalnost takođe dugujem i kolegi Marjanu Ivkoviću na posvećenom mentorisanju tokom početaka mog istraživačkog rada. Naposljetku se zahvaljujem kolegama sa Instituta za filozofiju i društvenu teoriju, a pogotovo članovima Laboratorije za društvenu kritiku, bez čije podrške i podsticaja na sistematičan i marljiv rad ova monografija ne bi bila to što jeste.

¹ Ta doktorska disertacija je nagrađena na konkursu *Sociološkog naučnog društva Srbije* za najbolju doktorsku disertaciju iz oblasti socioloških nauka u 2021. i 2022. godini.

„U savremenoj ideološkoj klimi nužno je da sve užase koji nam se događaju shvatimo kao nešto u konačnici pozitivno – recimo kao dragoceno iskustvo koje će u našem budućem životu uroditi plodom. Negativnost, nedostatak, nezadovoljstvo, nesreća, sve više i više se shvataju kao moralne greške – još gore, kao iskvarenost na nivou našeg bića odnosno golog života. Došlo je do spektakularnog uspona onoga što bismo mogli da nazovemo biomoralnost (kao moralnost osećanja i emocija), kojom se promovise sledeći temeljni aksiom: osoba koja se oseća dobro (i srećno) dobra je osoba; osoba koja se oseća loše je loša osoba. Upravo taj kratki spoj između neposrednih osećanja i moralne vrednosti daje specifičnu boju savremenoj ideološkoj retorici sreće. To je vrlo efikasno, jer ko se usuđuje da se usprotivi i kaže da u stvari nije srećan, da više nije u stanju – ili još gore da mu nije mu stalo – da silna razočaranja u svom životu transformiše u neko pozitivno iskustvo koje bi se investiralo u budućnost?“

(Alenka Zupančič, *Ubaci uljeza: O komediji*)

„Mi smo izumeli sreću“, rekoše poslednji ljudi i trepnuše.

(Fridrih Niče, *Tako je govorio Zaratustra*)